

6-дәріс

ҚАЗАҚСТАННЫҢ
АШЫҚ
УНИВЕРСИТЕТІ

ӘЛЕМДІК САЯСАТТЫҢ ЖАҒАНДАНУЫ. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ Халықаралық этика

Халықаралық этика бейбітшілікті түсіндірумен, тіпті оны бағалаумен және басшылыққа белгілі бір жағдайда мораль тұрғысынан не жасалуға тиіс деген ұсыныс берумен байланысты емес. Осы салада ғалымдар этика халықаралық саясаттың барлық талдауы мен тәжірибесіне тән деп санайды. Осылайша, адам құқығы, мемлекеттер және басқа да субъектілер сияқты айқын проблемаларға қосымша көші-қон мен соғыс жүргізуді қоса алғанда, қызмет пен тәжірибенің барлық салаларында этикалық проблемаларға тап болады. Халықаралық этика трансшекаралық міндеттер мен жауапкершіліктің табиғатына, атап айтқанда, саяси қоғамдастықтардың мүшелері, негізінен ұлттық мемлекеттер оның шегінен тыс жерлерде жүргендерге қалай қарауы қажеттігіне назар аударады.

Жаһандану қоғамдастықтар арасындағы өзара байланысты жеңілдететін және ұлғайтатын болғандықтан, ол сондай-ақ қоғамдастықтың бір-біріне қасақана немесе қасақана емес зиян келтіруі мүмкін екендігіне әсер етеді. Мысалы, жаһандану автомобиль жүргізу немесе жаңа киім сатып алу сияқты күнделікті әрекеттердің жаһандық қоршаған ортаға және әлемдік экономикаға әсерін елемеді қиындатады. Жаһандық экономиканы басқару, сондай-ақ халықаралық институционалдық құрылымдардың ережелерімен байланысты әділдіктің этикалық мәселелерін көтереді. Жаһандану этикалық дилеммаларды күшейтеді және тереңдетеді және түрлі қауымдастықтар мен жеке тұлғалар бір-біріне көрсететін әсердің жиілігі мен ауқымын арттырады. Атап айтқанда, ол «алыс бейтаныс адамдардың» қиналуын жақсы түсінуге мүмкіндік береді.

Жаһандық әділеттік, кедейлік пен аштық

Әлемдік экономиканың жаһандануы, әсіресе Екінші дүниежүзілік соғыстан кейін, елеулі жаһандық теңсіздікке және кедейлік пен аштықтан зардап шегетін адамдар саны мен үлесінің ұлғаюына әкеп соқты. Погге сияқты космополиттер жаһандық кедейлікті жылдам әрі арзан тәсілмен жеңу үшін қазіргі таңда жеткілікті байлық пен ресурстардың бар екенін айтады. Елеулі теңсіздіктің де, сондай-ақ жаппай аштықтың да болуы теңсіздікті азайтуға немесе жаһандық аштықты, әсіресе әлем бойынша төтенше байлық жағдайында жеңуге кім жауапты болуы керек деген мәселені көтереді. Жаһандық кедейлікпен күресу бойынша шараларға қатысты негізгі үш дәлел бар

Біріншісі - адамнан көмек көрсету бойынша оң міндеттерді талап ету үшін пайдалы дәлел.

Екіншісі - жаһандық ауқымдағы әділ тарату жүйесінің пайдасына жаһандық эгалитарлық дәлел.

Үшіншісі - мемлекеттер жаһандық теңдікті қамтамасыз ету бойынша емес, көмек көрсету бойынша ең төменгі оң міндеттерді атқарады.

Соңғының қиылысуы Погге келтірген ықпалды адамдардың әлемдегі кедей елдерге әділетсіз халықаралық сауда және қаржылық тәртіпті күштеп таңу жолымен адам құқығын бұзуды тоқтатуға теріс міндеті бар деген дәлелі болып табылады.

Сингердің шешімі

Питер Сингердің айтуынша, «жаһандану теңдікті бір қоғам аясындағы саяси теңдікті бағалағандай жаһандық деңгейде бағалауымыз керектігін білдіреді». Сингер әділ және әмбебап (және утилитарлық) мораль тұжырымдамасы кедейлікпен себеп-салдарлық байланысына қарамастан кедейлерге көмек көрсете алатын адамдардан талап етеді. Ол «егер біз моральдық мәнмен салыстыруға болатын бірдеңені құрбан етпей жаман нәрселердің алдын алуға қауқарлы болсақ, біз мұны моральдық себептермен жасауға тиіспіз» деген жан-жақты көмек принципіні талап етеді. Осылайша, бай елдердегі және кедей елдердің бай бөлігінің кейбір (айтарлықтай бай) адамдары кедейлікпен байланысты себептерден қайтыс болу қаупі бар адамдарға көмек көрсету бойынша оң міндетке ие.

Жаһандық эгалитаризм және либералды институционалдық космополитизм

Космополитизм дегеніміз (грек тілінен - космополит, әлем адамы) - барлық адамзаттың мүддесін ұлттан немесе мемлекеттен тыс қоятын және адамды Жер шеңберінде еркін тұлға ретінде қарайтын әлемдік азаматтық идеология. Космополиттер, оның ішінде деонтологтар мен утилитаристер мораль мен әдептің өзін әмбебап: моральдық және этикалық кодекс барлығына қолданылады, өйткені бізді моральдық айқындаушы - ол біздің адамгершілік деп санайды. Космополиттік ойдың ең даулы өлшемі, қандай міндеттер мен ережелер әмбебап қоғамдастықты реттеуге және мемлекеттер мен басқа да субъектілердің саясатын бағыттауға тиіс екеніне қатысты.

Погге шешімі

Сингерден бөлек, Томас Погге байлардың байлығы мен кедейлердің кедейлігі арасындағы себеп-салдарлық байланыс жайында айтып өтеді. Халықаралық тәртіп нормалары әлем халқының белгілі бір топтарына белсенді түрде қысым көрсететінін және неғұрлым қуатты мемлекеттер әлемдегі кедейлердің құқығын бұзатынын мәлімдейді. Шын мәнінде, Погге ең бай елдер жыл сайын кедейліктен 18 миллионға жуық өлім-жітім үшін ұжымдық жауаптылықта болады деп пайымдайды. Осылайша, бай мемлекеттер осы тәртіпті әлемдегі кедей адамдарға күштеп таңуды тоқтату турасындағы теріс міндетті қамтиды.

Әділ соғыс (Just War Tradition)

Әділ соғыс дәстүрі (көбінесе әділетті соғыс теориясы деп қате аталып жүр) мемлекеттің соғысқа кезенуін, оны іске асыруын және оның осы соғысты қалай жүргізе алатынын анықтау және бағалау үшін басшылыққа алынатын қағидаттар жиынтығын білдіреді. Әділ әскери ойлау үшін ең үлкен этикалық проблема соғыс кезінде кісі өлтіруге кәдімгі моральдық тыйымды бастапқы тоқтата тұруға қандай мән-жайлар рұқсат беретінін анықтаудан тұруы мүмкін.

Космополитизм (грекше, космополитен, әлемнің адамы) - бүкіл адамзат мүддесін ұлтаттан немесе мемлекеттен тыс жерде орналастыратын және жердегі адамды еркін адам ретінде қарастыратын әлемдік азаматтық идеологиясы.

Эгалитаризм - бұл қоғамның барлық мүшелері үшін тең саяси, экономикалық және құқықтық мүмкіндіктері бар қоғам құру идеясына негізделген тұжырым.